

PHI

264

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΟΥ ΙΔΙΑ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Απόσπασμα ἐκ τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Πατριάρχου).

[Handwritten signature]
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΒΟΘΡ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ",

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1901

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ ΙΔΙΑ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Απόσπασμα ἐκ τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Παγκρασοῦ).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1901

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ
ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ ΙΔΙΑ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Ὁ ἐλλόγιμος φίλος μου καὶ περὶ τὴν πάτριον ἱστορίαν ἐντρίβει-
στατος κ. Ἀθ. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεύς, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ 10^ῳ
τεύχει τῆς « Ἀρμονίας » περισπούδαστον διατριβὴν, ἐν ᾗ, ἀνακοινῶν
τὸ πατριαρχικὸν σιγίλλιον τοῦ 1728, τὸ ἐξασφαλίζον τὸ ἐν Ἀθή-
ναις φροντιστήριον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Γρηγορίου Σωτήρη μητρο-
πολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας πρὸ ἐτῶν ἀνεγερθέν, ποιεῖται
λόγον, ὡς ἐν παρεμβάσει, καὶ περὶ τινος ἄλλου κώδικος ἐν τῇ βιβλιο-
θήκῃ τῶν Μηλεῶν καὶ τούτου κατακειμένου, ἐν ᾧ ἠρίθμησεν ὁ ἀκά-
ματος ἐρευνητὴς 104 ἐπιστολάς, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπευθυνομένας
πρὸς τινὰ διδάσκαλον ὀνόματι Ζαχαρίαν. Τὰς ἐπιστολάς ταύτας δὲν
ἐπρόφθασεν ἐλλείψει χρόνου νὰ διεξέλθῃ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς,
κατανήσας ὅμως τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν, συνέστησε πρὸς
δημοσίευσιν, χάριν τῶν περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι σχολείων
ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἀσχολουμένων.

Ἐγὼ δὲ χάριτας ὁμολογῶν τῷ ἐλλογίμῳ ἐν ἱατροῖς καὶ πολιτευσ-
μένοις δημάρχῳ Παγασῶν καὶ ἐγκρίτῳ συγγραφεῖ κυρίῳ Νικολάῳ
Γεωργιάδῃ, ὅτι παρέσχε μοι τὸ εὐτύχημα νὰ διεξέλθω αὐτάς οὐχὶ
ἐν βίᾳ, ὅπως ὁ φίλος μου κ. Κεραμεύς, τινὰς μὲν τούτων δημοσιεύω
εὐθὺς σήμερον, ἄλλας δὲ ἐν τῇ ὅσῃ οὕτω ἐκδοθησομένη ἱστορίᾳ μου
τῶν Ἀθηνῶν. Εὐτυχῶς ἐν τῷ κώδικι συνεστάχωσεν ὁ συλλέκτης,
ὅστις εἶναι, ὡς φαίνεται, αὐτὸς ὁ διδάσκαλος Ζαχαρίας, καὶ τὰ ἐξώ-
φυλλα τῶν ἐπιστολῶν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ὥστε μανθάνομεν μετὰ
τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν διαμονὴν καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπι-
στολή. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία εὕρισκετο τότε ἐν

σπαργάνοις, πολλαὶ τῶν ἐπιστολῶν δὲν ἐξικνουῦντο πρὸς ὃν ἐπεστελλο-
ντο, ἄλλαι δὲ ἐπίτηδες κατεκρατοῦντο καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν φιλυπ-
όπτων ὀθωμανῶν καὶ ἄλλαι παρεδίδοντο ἀπεσφραγισμέναι. Τούτων
ἐνεκα προσέφευγον οἱ γράφοντες εἰς συνθηματικές φράσεις, ἀποκρύ-
πτοντες ἐκ φόβου πολλά, τὰ ὅποια θὰ συνετέλουν τὰ μέγιστα πρὸς
διαφώτισιν τῶν κατὰ τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα. Ὅθεν ἀναγινώσκωμεν
«ἦλθον ἅπερ οἶδας — οἶδας τὸν γράφοντα — οἶδας πόθεν» καὶ ἄλλα
ἀκατανόητα.

Ἐν τῷ ἐν λόγῳ κώδικι προεξάρχουσι κατ' ἀριθμὸν αἱ ἐπιστολαί,
αἱ ὑπὸ τινος Δημητρίου διδασκάλου ἐν Τυρνάβῳ πρὸς τὸν ἐν Μακρυ-
νίτζᾳ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου διατρίψαντα Ζαχαρίαν, τὸν ὑπὸ τοῦ
κ. Κεραμέως ὑποτεθέντα διδάσκαλον τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τοῦ
Κοινοῦ, πράγματι δὲ περιβόητον διδάσκαλον τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου
σχολείων, περὶ ὧν ἀτελεστάτας εἶχαμεν ἕως τώρα εἰδήσεις, καὶ ταύ-
τας ἐκ τοῦ πολυτίμου Σχεδιάσματος τοῦ κ. Μ. Κ. Παρανίκα, καὶ
τοῦ προγενεστέρου περὶ Θεσσαλικῆς Μανησιᾶς πονήματος τοῦ Ν. Ι.
Μάγνητος. Οὗτος ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ πατὸς καθηγητοῦ Φιλίππου
Ἰωαννου λαβὼν τὸ ἐνδόξιμον, λέγει ὅτι ἐν Ζαγοράᾳ ἰδρύθη σχολεῖον
περὶ τὸ ἔτος 1745 καὶ πρῶτος αὐτοῦ διδάσκαλος ἐ χρημάτισε μονα-
χὸς τις Ζαχαρίας ἐκ τῆς ἐν Βώλῃ οἰκογενείας τῶν Παπαγιαννου-
λαίων, ὅστις διδασχθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν γλῶσσαν
ἐκόμισεν αὐτὴν ὡς ἄλλος Κάδμος εἰς τὴν Ζαγοράν.

Εὐτυχῶς τὰς συντομωτάτας ταύτας καὶ οὐχὶ ἀκριβεῖς πληρο-
φορίας περὶ Ζαχαρίου συμπληροῦσιν ἐπαρκῶς αἱ ἐκ Μηλεῶν ἐπι-
στολαί. Ἐκ τούτων μαθαίνομεν, ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ ὠνεμάζετο
Παπαγιαννούλης ἢ παπᾶ Στέλλος, καὶ κατόκει ἐν Βώλῃ· ἐκεῖ-
θεν δ' ἀπελθὼν εἰς Ἀθήνας περὶ τὸ ἔτος 1732¹ ἠκροάσατο τῶν

¹ Ὅρα τὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐπετηρίδι ὑπὸ Π. Κεραμέως δημοσιευόμενον
κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Μηλεαῖς βιβλιοθήκης, ἔνθα καὶ ἀναλυ-
τικὸς πίναξ τῶν περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος ἐπιστολῶν. Τοῦ ὑπ' ἀριθ. 117
χειρογράφου προτάσσει ὁ κ. Κεραμεὺς τὴν δε τὴν σημείωσιν «ὡς φαίνεται,
ἐγγραφὴ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Ζαχαρίου μαθητεύοντος ἔτι ἐν Ἀθήναις» διὰ
χειρὸς δὲ τοῦ Ζαχαρίου σημειοῦται «Θεματογραφία ἧς ἡ ἀρχὴ» κατὰ τὸ
αψλβ' Μαρτίῳ α' ἡρξάμην θεματοποιεῖν εἰς τὰς Ἀθήνας». Ἐντεῦθεν συμ-
περαίνω, ὅτι τότε μὲν ἐν ἔτει 1732 ἦλθεν ὁ Ζαχαρίας εἰς Ἀθήνας, ὅτε

διδασκάλων Παΐσιου καὶ Ἀγαπίου Ρουλισμᾶ, ἔχων συμμαθητὴν τὸν Ἀθηναῖον Εὐθύμιον, τὸν μετέπειτα μετωνομασθέντα Ἐφραίμ καὶ ἀνελθόντα εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον. Ἄν καὶ δὲν ὑπῆρξε μακροχρόνιος ἡ ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ Ἐφραίμ συμβίωσις, ἡ συνδέσασα ὁμῶς αὐτοὺς φιλία ἀκμαία διετηρεῖτο καὶ μετὰ πολλῶν ἐτῶν πάροδον ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀλληλογραφίᾳ. Ὁ Ἐφραίμ ἀνωτέρας διψῶν διδασκαλίας καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀντλήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ περιπόστου διδασκάλου Γερασίου, μετέβη εἰς Πάτμον ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1740. Τὴν ἐκεῖ ἀφίξιν του ἀνήγγειλεν ὁ γηραιὸς διδάσκαλος Γεράσιμος πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις προσφιλεῖ καὶ ὁμότεχνον αὐτῷ Παΐσιον τῇ ς' Φεβρουαρίου 1740. Αὐτὸς δ' ἐπέστειλεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Ζαχαρίαν τρεῖς μὲν ἐπιστολὰς τῇ κζ' Ἰουνίου, κε' Ἰουλίου καὶ ια' Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1740, τετάρτην δὲ τῇ κδ' Μαρτίου τοῦ ἐπὶόντος ἔτους 1741, συλλυπητήριον οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ τῷ ἀναγγεληντί θανάτῳ τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Ζαχαρία, μνηύουσας δὲ καὶ περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· «Ἰσθι γένει καμὲ αὐτὸς εὐχῶν τῆς ἀγίων ὑγιαίνοντα, καὶ τὸν ἐρχόμενον Ἀπρίλιον πλεῦσαι μελετώντα, ἢν θεὸς διδῶ, πρὸς τὸ ἀγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἀθῶνος, περιηγήσεως χάριν, ἡ ὀρθώτερον εἰπεῖν προσκυνήσεως, καὶ κατὰ τὸν Αὐγούστον ἢ Σεπτέμβριον πρὸς τὰ αὐτόθι ἀφικόμενον, τοῦ θεοῦ συνεργούντος».

Ὁ δὲ Ζαχαρίας κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1741 ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, ὅθεν κατὰ Σεπτέμβριον ἔγραψε πρὸς τὸν Ἐφραίμ τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν, ἐπιγράψας εἰς Σκόπελον, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἐμελλε νὰ προσεγγίσῃ κατευθυνόμενος εἰς Ἀθήνας.

Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ Ἐφραίμ τὴν ἐν Χριστῷ προσήκουσαν καὶ ὀφειλομένην πρόσρησιν.

» Ἐξ ὧν μοι ἑναγχος, εἰς τὴν ἐμαυτοῦ πατρίδα διατρίβοντι, Ἀθηνῆνθεν ἐπεστάλη, γνούς σε πρὸ ἡμερῶν ἐπὶ τὸ ἀγιώνυμον ὄρος ἀφικόμενον, καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς Σκόπελον ἐπανήξοντα, κακεῖθεν Ἀθή-

καὶ ὁ ἐξ Ἀρτης προσκληθεὶς Παῦλος ὁ Ἰθακήσιος, ὁ ὕστερον Παΐσιος μετωνομασθεὶς, παρέμεινε δ' ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1742 ἔτους, ὅτε ἐπανέκαμψεν εἰς Βῶλον. Κατὰ τὸ μακρὸν δὲ τοῦτο χρονικὸν διάστημα ἔλαβε, φαίνεται, πρὸς πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων καὶ θέσιν ἱερέως ἐν τινι τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο ἐξάγεται ἐκ μιᾶς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἐφραίμ.

ναζε αποπλεύσοντα, σκοπόν ἐθέμην κάγώ τῆς ἐπὶ Σκόπελον ἄψασθαι, κακεῖθεν περιμένειν ἄχρις οὗ τῶν ἐκεῖθεν σοι ἐπανιόντι συναποπλεύσωμεν· ἀμφιρρεπῆς μέντοι ὢν μὴ προαπόντος σου τοῦ σκοπούμενου ἀποτύχω, καὶ οὕτω διὰ κενῆς οὐχ ὅπως πονήσας, ἀλλὰ καὶ δαπανήσας ἔσομαι, εὐθὺ τῆς Ἀττικῆς τὸν πλοῦν ποιήσασθαι ἔκρινα, κακεῖσε εἰ μὲν προεπλοήσαντι ἐντυχεῖν σοι, εἰ δὲ μήγε, ἐκδέχασθαι σε μετὰ μικρὸν ἀφιζόμενον. Ταῦτα μὲν διὰ βραχέων περὶ ἐμοῦ εἰς εἰδῆσίν σοι ἔστω, ὁψὲ δὲ ὁ τῆς ἀγάπης Θεὸς ὑγιαίνουσιν ἀλλήλοις ἐντυχεῖν, συνηρθῆναί τε καὶ συμπαρακληθῆναι τῷ πνεύματι· ἐρρωμένος μοι καθ' ἐκάτερον εἴης ἐς μακράϊωνας. ψαμα' Σθρίου ἡ' ἐκ Βῶλου. Καὶ τοῦτο ἴσθι· ὅτι τῆς ἀποδημίας ἄχρι τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, θεοῦ δίδοντας, μελετῶ ἄψασθαι, καὶ εἰ μὲν καιροῦ τύχης ἐντεῦθεν διαβήναι, τὰ μέγιστα μοι χαριεῖς καὶ θυμηδίας ὅσης αἷτιος ἔσει τῷ ἀπὸ ψυχῆς σε φιλοῦντι.

Ὁ σὸς ὅλος
Ζαχαρίας».

Συνηντήθησαν λοιπὸν πάλιν οἱ δύο φίλοι ἐν Ἀθήναις καὶ συνεβίωσαν ἐκεῖ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, μέχρι οὗ ὁ Ἑφραίμ προσκληθεὶς εἰς Κύπρον καὶ παρακινηθεὶς ὑπὸ ἀγνώστου ἡμῖν φίλου καὶ προστάτου ἐξ Ἀλικῶν Κύπρου ἐπιστέλλοντος εἰς Ἀθήνας τῇ γ' Ἰουνίου 1742 ἀπῆλθεν ἐκεῖσε, ὁ δὲ Ζαχαρίας συμπληρώσας καὶ αὐτὸς τὰς σπουδὰς, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν γενέθλιον Θεσσαλίαν. Τὴν ὥς ἐκ τοῦ ἀποχωρισμοῦ διακοπεῖσαν ἀλληλογραφίαν ἐπανελάβε πρῶτος ὁ Ἑφραίμ ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1743, ἐπιστείλας ἐκ Λευκωσίας Κύπρου, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὡς διδάσκαλος, τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ζαχαρίαν· μὴ γινώσκων δὲ ἂν ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὄρει εὕρισκετο ἢ ἀλλοχοῦ, καὶ ὑποθέτων ὅτι κατέληξεν εἰς Βῶλον, ἐπέγραψεν αὐτὴν «εἰς Βῶλον ἢ ὅπου εὕρισκεται».

«Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τὸν ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

» Τίς μοι πτέρυγας δώσει, ἵνα πετασθῆς πρὸς σέ καταπαύσω, ἢ σοὶ μᾶλλον δοθήσονται, καὶ πετασθῆς ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ Ἄθωνος ἢ ὅθεν γῆς ἔς, πρὸς τὴν ἐν ἣ οἰκοῦμεν ἐσχατιὰν καταπαύσεις, ὥσπερ καὶ αὕτη Ἀθηνᾶ βῆ κατ' οὐλύμπιοις καρῆνων ἀΐξασα χθονί. Γενοῦ χαμαιζήλος ὁ μετάρσιος, ὅπως τὸν ὃν ἀλλήλοις ἔχομεν θεῖον πόθον

ἀμφοτέροι ἀναπαύσωμεν. Οὐτε γὰρ Ἐφραίμ ἄλλον εὐρήσει Ζαχαρίαν ποτὲ (τοῦτο πᾶσιν ὁμολογῶ καὶ διαμαρτύρομαι), καὶ πλεῖστα μογήση, μάτην ἔσται πεπονηκώς· εἰρήσεται γὰρ τάληθές· οὐτ' αὖθις Ζαχαρίας ἄλλον Ἐφραίμ. Τολμήσω καὶ τοῦτο εἰπεῖν διὰ σέ, οὐκ οἶδα δὲ μὴ ἀπατῶμαι· τοῦτο γὰρ ἡ πεῖρα δηλώσει εἰ ἀληθεὺς ἔχεται. Ὅρα γοῦν μὴ ἀπλῶς ψευδόμενος, καὶ τότε πάντως γράψωμαι ἂν σε ἀδικίας. Τὸ τῆς ἱερωσύνης πολλῶν ἔνεκα ἐδεξάμην ἀξίωμα, ἱεροκλήρυξ τε ἐψηφίσθην, καὶ μόνος τὴν τοῦ διδασκαλικοῦ ἐγχειρήματος προστασίαν ἀνέλαβον. Γένοιτο δέ μοι ἐν πᾶσι τούτοις διὰ τῶν ἱερῶν σου εὐχῶν φανῆναι εὐδόκιμον καὶ θεῷ εὐάρεστον. Καὶ ταῦτα μὲν βιαίως, εἴθε δὲ καὶ αὖθις ἴδοιμι σέ τὸν ἡδιστον καὶ ἐν Χριστῷ μοι ἀδελφὸν περιπόθητον Ζαχαρίαν φημί τὸ γλυκύ μοι καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. „αψμγψ».

Φεβρουαρίου κα'. Ἐκ Λευκωσίας τῆς Κύπρου.

Ὁ σὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
Ἐφραίμ ἱερομόναχος.

Καὶ ἐν ὑστερογράφῳ :

Οἱ φίλοι πάντες διὰ τῆς ἱεράς σου φωνῆς προσειρησθῶσαν. Ἐπιγράφεται δὲ «τῶ πανοσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τῷ υἱῷ τοῦ Παπᾶ Στέλλου, ὡς ποθεινοτάτῳ μοι σωτηριωδῶς εἰς Βῶλον ἢ ὅπου εὐρίσκεται».

Ὁ Ζαχαρίας ἐπανελθὼν εἰς Βῶλον καὶ ἀναλαβὼν τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐνὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου σχολείων, ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν φίλον Ἐφραίμ διὰ τῆς παρὰ πόδα ἐπιστολῆς.

«Ἐφραίμ τῷ ἐν Χριστῷ μοι πολυεράστῳ ἀδελφῷ τὴν ἀπὸ ψυχῆς ὀφειλομένην πρόσρησιν.

»Βραδέξ μὲν οὐδὲν ἤττον ὅμως καὶ διὰ τὴν μέλλησιν ἰδέα παρ' ἐμὲ τὰ ἐράσματα ἀφίκται γράμματα τῆς ὑμετέρας φιλότητος. Ἐν νῷ γὰρ αἰέ μοι τὰ κατ' αὐτὴν ἐτιθέμην, φροντίς τε τις ὀχληρὰ καὶ βαρύθυμος ὁσημέραι ἐπῆει μοι καὶ ἔπειρε δὲ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μᾶλλον, ἢ τοὺς ἀνυποδύτους ποσὶ κατὰ δριμύν βαδίζοντας ὡς ἄκανθαι, γυμνὴ γὰρ ἐστὶ καὶ ἀκάλυπτος καὶ περὶ τὸ ἐρώμενον εὐ μάλα περιδεῆς ἡ ἀγάπη, ἄρά γε τὴν μακρὰν οὕτω καὶ διαπόντιον ὁδὸν εὐρώστως διήνυσεν ἡ ἐμοὶ φιλότατη καὶ θεσπεσία ψυχὴ ; ἄρά γε τὰ ὑπὲρ ὧν τῆς τοσαύτης ὁδοῦ ἄψασθαι προεῖλετο καλῶς ἀπέβη, ἄρα κατὰ νοῦν ; ἄρα κατὰ

θυμόν ; οὕτως οὖν με διακείμενον τὰ ἐλλόγιμά σου φθάσαντα γράμματα πάσης μὲν φροντίδος καὶ ἀθυμίας ἀπήλλαξε, πλείστης ὅσης δὲ θυμηδίας ἐνέπλησεν, ἔγων γὰρ ἐξ αὐτῶν σὲ μὲν ὑγιῶς ἔχοντα, τὰ δὲ κατὰ σὲ κατὰ ροῦν ὡς εἰπεῖν φερόμενα, ἀνθ' ὧν δὲ καὶ μυρίας ὁδὰς τῷ κρεῖττονι ἔθυσα χαριστηρίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἱκετείας ἀδιαλείπτους αὐτῷ καὶ διακαεῖς προσάγω, ὅπως καὶ εἰς τοῦτιόν ἐπὶ τὸ κρεῖττον σέ τε καὶ τὰ κατὰ σὲ προάγοιτο, καθ' ἑκάτερόν τε ὑγιαίνειν εἴης, ἐν πᾶσι τοῖς σωτηριώδεσι καταθυμίαις εὐδοούμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον, ἐγὼ δὲ πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων διατελῶ διὰ τὴν ἀπὸ σοῦ τῆς φίλης μοι καὶ ἐλλογίμου ψυχῆς διάζευξιν, ἣν ἀφόρητον ὄλως ἡγοῦμαι, καὶ τίς μοι παρέξει πτέρυγας ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη, ἐφ' ᾧ πρὸς σέ μοι τὸν φίλτατον πετασθεὶς ἀφίξωμαι καὶ σοὶ διὰ παντὸς βίου συνῶ ; Ἐν τοῖς εὐκταιστάτοις μοι γὰρ τοῦτο γε, καὶ ὅτου καὶ ἂν τις εἴποι ἡδίων, ἀλλ' ἤδη ὅρας ὅσον τὸ θεῖον ἀπέστησεν ἀπὸ σοῦ, τῶν ἐμῶν πάντως ἀμαρτιῶν ἕνεκεν, τοσαύτης δὲ ὁδοῦ καταθαρρῆσαι οὐκ ἐμόν, οἶδας γὰρ πλέον ἢ ἐγὼ τὰ τῆς ἐμῆς μεγαλοψυχίας ἄλλως τε καὶ σχολῆς φορτίον φθάσας ἐμαυτῷ ἐπέθηκα ὁ μάλιστα, τυφλὸς τυφλοῖς ὁδηγεῖν, τὸ εἰρημένον, ἐγγχειρήσας, ὅπως τέως ἀποθέσθαι τῶν μὴ ραδίων. Ταῦτα μὲν τὰ κατ' ἐμέ, ἃ καλῶς ἔξειν ἱερῶν εὐχῶν χρεῖα, καὶ τῶν γε ὑμετέρων μάλιστα, θεοπειθεὶς γὰρ αἱ ἀπὸ φιλιῶν χειλῶν πρὸς θεὸν ἐξαντλούμεναι δεήσεις. Ἐρρωμένος μοι εἰς μακραίωνα εἴης ἐν εὐροίᾳ τῶν τε ἔσω καὶ ἐκτὸς ἀγαθῶν, ἱερῶν καὶ ἐρασμίων σου γραμμάτων μὴ ἀπαξιῶν με. ἀψιμῶ νοεμβρίου ηἡ. Ἐκ Βώλου.

οἶδας τὸν σὸν

Ζαχαρίαν».

Ἡ ἐπιστολὴ φέρει ἐπιγραφὴν :

«Τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Ἐφραίμ τῷ ἐξ Ἀθηνῶν σωτηριωδῶς εἰς Λευκωσίαν Κύπρου».

Ποῖον ἦτο τὸ σχολεῖον, οὗ ἀνέλαβε τὸ φορτίον, δὲν σημειοῖ ἄνωτέρω, ἀνακαλύπτομεν ὅμως αὐτὸ ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἐπιστολῶν ἐπιγραφόμενων «τῷ λογιωτάτῳ διδασκάλῳ εἰς Μακρυνίτζαν».

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λοιπὸν ἐκτεθέντων ἐγένετο δῆλον ὅτι ὁ Ζαχαρίας τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἀνέλαβε τὸ πρῶτον ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου ἐχρημάτισεν ὄχι διδάσκαλος ἀλλὰ

μαθητής. Ἐὰν δ' ἐδίδαξε καὶ ἐν Ζαγοράῃ καὶ πότε οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἐνδείκνυται. Ἴσως τοῦτο ἐγένετο ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ ἐπὶ τινὰς μόνον μῆνας, ἐνῶ ἐν Μακρυνίτζᾳ ἐσχολάρχησε διαρκῶς ἐπὶ ἔτη ἱκανά. Ὅτι δὲ ἐν Ἀθήναις ἐχρημάτισε μαθητής καὶ ὄχι διδάσκαλος ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένων ἐπιστολῶν. Ἐνόσφ δηλονότι διέτριβεν ὡς μαθητής ἐν Ἀθήναις αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ τοῦ φίλου συμμαθητοῦ Ἐφραίμ ἐπεγράφοντο «τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ» ἢ «τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ παπᾷ Ζαχαρίᾳ Ἀθήναζε», ἅμα ὁμῶς ἀνηγγέλθη ὅτι ἀνέλαβε καὶ **Σχολῆς φορτίου**, προσετέθη εἰς τοὺς τίτλους καὶ τὸ «τῷ λογιωτάτῳ διδασκάλῳ».

Τὴν ἐπιστάσιν τοῦ ἐν Μακρυνίτζᾳ σχολείου ὁ Ζαχαρίας ἀνέλαβε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1743 ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀπὸ 8 Μαΐου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐπιστολῆς τοῦ πρώτου τώρα ἐμφανιζομένου ἐν τῇ δέσμῃ τῶν ἐπιστολῶν Δημητρίου, ἀνευ μὲν ἄλλου ἐπιθέτου, διδασκάλου δὲ τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς. Τίς ὁ Δημήτριος οὗτος δὲν ἠδυνήθην ἀσφαλῶς νὰ διευκρινήσω· ἴσως ὁ ἐκ Δημητριάδος Δημήτριος ὁ φερόμενος, βραδύτερον κατὰ τινὰ ἔτη περὶ τὸ 1775, ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐν Ζαγορᾷ σχολείου, κατὰ Παράνικαν δύναμαι ὁμῶς νὰ διαβεβαιώσω ἐν πεποιθήσει ὅτι δὲν εἶναι ὁ Δημήτριος Βόδας ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ὁ χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Ἀθήναις· διότι τοῦτον μὲν ἔφερεν ἐν ἔτει 1777 εἰς Ἀθήνας ὁ ἱεροκέρυξ Δωρόθεος Βουλισμάς ὁ Ἰθακήσιος, ἐνῶ ὁ συνάδελφος καὶ φίλος τοῦ Ζαχαρία ἐξήσκει μὲν τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐν Θεσσαλίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1742, εἶχε δὲ πατρίδα, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του ἐξάγεται, ὄχι τὰ Ἰωάννινα, περὶ ὧν οὐδαμοῦ οὐδεὶς λόγος, ἀλλὰ τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου καὶ φαίνεται διαρκῶς διατρίβων καὶ εἰς τὰ τῆς πατρίδος συμμετέχων. Αἱ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν ἐπιστολαὶ τοῦ Δημητρίου τούτου κατέχουσι τὸ πλεῖστον τοῦ κώδικος, ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1743 καὶ λήγουσαι τῷ 1753. Καὶ ἐζητήθη μὲν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ διδασκάλου Βησσαρίωνος μηνὶ Ὀκτωβρίου τοῦ 1742 καὶ αὖθις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1743, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τῆς παρὰ πόδας ἐπιστολῆς, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ παρέμεινεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἡ κατὰ χρονολογίαν πρώτη τοῦ Δημητρίου πρὸς Ζαχαρίαν.

« Ἀσπάζομαί σου καὶ αὐθις εἰλικρινῶς τὴν ἔμμουσον καὶ φιλόσοφον κορυφὴν.

» Χαίρω καὶ χαρὰν οὐ τὴν τυχεύσαν, ἀδελφέ μου ἐν Χριστῷ πολυπολυπόθητε κύριέ μου Ζαχαρία, τοῖς παρὰ σοῦ ἐνυγχάνων συνεχέσι γράμμασιν, ἅτε φιλίας ἀκαπηλεύτου καὶ χαρίτων ὅλως γέμουσιν, ἣν περ πῆχῃσι, τὸ τοῦ λόγου ἐπίστω αὐξανομένην ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ὥς γε δὴ καὶ τῇ σῇ καθ' ἐκάστην ἐπιδιδόναι σαφῶς πέπεισμαι. Περὶ ὧν δέ μοι σημειοῖς, φθάσας ἄλλως ταῦτα ὠκονόμησα, δέδωκα γὰρ ταῦτα ἱερομονάχῳ τινὶ ἁγιορείτῃ ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς Διονυσίου ὑπάρχοντι. Ἰσθι ὅτι χθὲς ἀμφὶ βουλητὸν ἐκομισάμην Ἀθήνηθεν δύο γράμματα τὸ μὲν Ὀκτωβρίου 5' τὸ δὲ Μαρτίου καὶ γεγραμμένα προσκαλοῦντά με διὰ τὴν ἐκεῖσε σχολήν, ἐκβληθέντος ὡς ἔοικε τοῦ θαυμασίου ἀνδρός ἐπὶ τε δογμάτων ὁρθότητι καὶ λοιποῖς αὐχήμασι κύρ Βησσαρίωνος. Ἐπὶ μήκιστον ἀψιμῶ μαίτου κ'

ὁλος ὑμέτερος
Δημήτριος ».

Ταύτην παρηκολούθησαν πολλὰ ἄλλα ἐπιστολαί, ἐν αἷς οὐδεὶς λόγος περὶ Ἀθηνῶν, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῇ 29 Μαΐου, 12 Ἰουνίου, 13 Σεπτεμβρίου, 20 Νοεμβρίου. Τῇ 2 Αὐγούστου διεβίβασεν αὐτῷ τὴν τοῦ Ἐφραὶμ ἐπιστολὴν διὰ τῶν ἑξῆς « Ἀκούσας προχθὲς εἰς Ζαγοράν εὐρισκόμενος ὅτι νοσεῖς, ἐπλήγην. . . . Ὅθεν πέμπων τὸ παρὸν παρὰ τοῦ κύρ Ἐφραὶμ πεμφθέν μοι, παρακαλῶ νὰ ἔχω τὴν εἶδῃσιν τῶν κατὰ σέ ». Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα συνεχεῖς ἐποίει ὁ Δημήτριος ἐκδρομὰς ὅτε μὲν εἰς Ζαγοράν ὅτε δὲ εἰς Λάρισσαν ἢ Ἐλασσῶνα· ἀναγγέλλει δὲ αὐτῷ τῇ μὲν 13 Νοεμβρίου ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τοῦ ἀγίου Ὅρους καὶ ὁ τοῦ Δήμνου ἀνεψιὸς λογιώτατος κύρ Ἀθανάσιος καὶ κατασπάζεται αὐτὸν μετὰ τοῦ κύρ Ποθητοῦ, τῇ δὲ 13 Μαΐου 1744 ὅτι « ἤρξαντο οἱ ἐνταῦθα ¹ καὶ τὴν σχολὴν ἀνεγείρειν πλησίον τῆς Ἐπισκοπῆς », ἐξέδραμε δὲ τότε καὶ μέχρι τοῦ ἀγίου Ὅρους, ὅθεν ἐπανῆλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1744 ἀποκριμίας ἐκεῖθεν καὶ τινα τετράδια. Οὐ μόνον δὲ τὴν τῶν Ἀθηναίων πρόσκλησιν ἀπέκρουσεν ἀλλὰ καὶ ἐτέρας, ὅθεν κατὰ Νοέμβριον γράφει

¹ Διὰ τοῦ ἐνταῦθα ἐννοεῖ ἐν Τυρνάβῳ, τοῦθ' ὅπερ καταδηλοῦται ἐκ τῶν ἐπομένων ἐπιστολῶν.

πάλιν τῷ Ζαχαρίᾳ ὅτι «πολλαχόθεν ζητηθέντες συντάξειςιν ἀδραῖς οὐδαμοῦ ἐπηνεύσαμεν, τῆς φίλης ἡσυχίας οὐχ ἤττον τῶν λοιπῶν ἐξεχόμενοι· σὺ δέ μοι, ἀδελφὲ ποθεινότατε, εἰμὴ κατὰ θυμόν σοι τὰ αὐτόθι σημείωσον, οἶδας ὃ λέγω».

Τῷ δὲ 1745 παπᾶς τις Διονύσιος ἐκ Πάτμου ἔγραψεν αὐτῷ διερωτῶν εἰ εὐμενῶς αὐτὸν προσδέξεται, ἐλθόντα κατ' ἔφεσιν παιδείας «τὰ γὰρ ἐκεῖ (ἐν Πάτμῳ) φησι, παραπολὺ τῆς φήμης ἐλάττω εὐρὼν ἀπαρέσκεται¹. Ἄλλ' ὅμως καὶ οἱ ἰδικοὶ του μαθηταὶ ἡλαττοῦντο ὅσημέραι «καὶ οὐδὲν ἄλλο, γράφει, τοῖς γ' ἐνταῦθα τὸ σπουδαζόμενον εἰμὴ ἢ κατ' ἐμπορίαν βελτίωσις». τῇ δὲ 8 Ἰουνίου 1845 ἔγραψεν «Ἀθύμως πάνυ διακειμένῳ τὰ σά μοι χαρίεντα ἐπεδόθησαν γράμματα, αἵτιον δὲ ἡ τοῦ ἐμοῦ Ἀθανασίου ἀπ' ἀλλήλων διάστας, γράμμασι γὰρ αὐτὸν εἰς τὸ ἀγιώνυμον Ὅρος ὃ θεῖος αὐτοῦ καὶ Δεσπότης (ὁ Λήμνου) μετεκαλέσατο». Εἶχεν ὑπασχεθῆ νὰ ὑπάγῃ εἰς Μακρυνίτζαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ζαχαρίου, ἀλλ' ἠναγκάζετο τῶρα ὡς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀθανασίου ν' ἀναβάλῃ τὴν ἐκδρομὴν «ἔρημον γὰρ καταλιπεῖν τὴν σχολὴν οὐκ ἔξεστι»².

¹ Ὅποιος ὅμως ἦν ὁ ταῦτα λέγων περὶ τῆς ἐν Πάτμῳ σχολῆς φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν νέον διδάσκαλόν του Δημητρίον διαγωγῆς του. Οὗτος γράφει πρὸς τὸν Ζαχαρίαν κατὰ Σεπτεμβρίον τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1746 «Ὁ παπᾶ Διονύσιος ὅτι μὲν ἀγνωμοσύνην οὐ μικρὰν ἀνεδείξατο ἀληθές, πλὴν οὐδὲν ἕτερον ἔκαμα εἰς αὐτόν, μήτε μὴν ἐφρόντισα διὰ τὴν δυστροπίαν του, ὅτι μὴ τοῦ σχολείου αὐτὸν ἐκδιώξας, ὅστις μετὰ μικρὸν προσπεσὼν καὶ συγγνώμην αἰτήσας τῆς αὐτοῦ σκαιότητος, ταύτης οὐκ ἀπέτυχεν».

² Καὶ ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιστολῆς καὶ πολλῶν ἐπομένων γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Ἀθανάσιος οὗτος δὲν εἶναι ὁ ἐκ Δημητριάδης Ἀθανάσιος Μπουσόπουλος, ὡς ὑπέθεσεν ὁ κ. Κεραμεύς, μὴ προφθάσας νὰ μελετήσῃ ἀπάσας τὰς ἐν τῷ κώδικι ἐπιστολάς. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἀθανάσιος μετὰ τινος Ποθητοῦ, συνεχῶς μνημονευομένου, ἦσαν ὑποδιδάσκαλοι τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς ἐπὶ τινὰ χρόνον. Τότε ἐπέστειλε πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ὁ Ἐφραίμ τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν καλῶν αὐτὸν «Ἰώνων περιπόθητον» καὶ ὄχι Δημητσανίτην.

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Ἀθανασίῳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

» Εἰ καὶ ὠκνησα γράφειν, ὦ Ἰώνων μοι περιπόθητε, οὐ μὴν δε καὶ φιλεῖν καὶ πῶς γάρ; ὅπου γε εἴλες με ὅλον ταῖς εὐεργεσίαις αἰχμάλωτον μετὰ τοῦ ἐλλογίμου κυρίου Δημητρίου καὶ τοῦ σοῦ θείου καὶ φιλοστοργοτάτου μοι

Ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας ἀνετίθεντο τῷ Δημητρίῳ καὶ ἄλλοιαι φροντίδες χάριν τοπικῶν ὑποχρεώσεων, ὅθεν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1746 περαίνειν σύντομον ἐπιστολὴν διὰ τῶν ἐξῆς «Ταῦτα διὰ βραχέων, εἰ δὲ μὴ παρὰ πόδας αὐτῇ ἀπαντῶ, παρακαλῶ νὰ ἔχω συγγνώμην, ἐπειδὴ ἀναδεξάμενος πρὸς καιρὸν (ἕως δηλαδὴ νὰ κάμῃ τὴν περιέλευσιν τῆς ἐπαρχίας ὁ νῦν Ἐξάρχος καὶ ἐπίτροπος τῆς Λαρίσσης) τὴν ἐπιστάσιαν τῆς ἐπιτροπικῆς καιρὸν δὲν ἔχω νὰ γράψω». Ἐν ἐτέρᾳ δ' ἀπολογούμενος γράφει «κατὰ γὰρ τινα χρεῖαν προσκληθέντι παρὰ τοῦ ἀγίου Ἐλασσῶνος, ἀπεῖναι ξυμβέβηκεν, διόπερ ἤδη ἐπανελθὼν, οὐκ ὤκνησα κτλ.». Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ παλαιὸς συμμαθητὴς τοῦ Ζαχαρίου Ἐφραίμ γράφει τὴν ἐπομένην περιπαθὴ ἐπιστολὴν παραπονούμενος ὅτι ἐλησμονήθη παρὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ.

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

» Καὶ ἀπὼν ὑπερφιλῶ καὶ ἐπιστέλλων παρέμεινεν εἷγε τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων κατὰ τὸν εἰπόντα, σύμβολα τὰ ἐν τῇ φωνῇ, ὥσπου καὶ τῶν ἐν τῇ φωνῇ τὰ γραφόμενα, ἀλλὰ σὺ ἐπαύσω μὲν γράφων, οὐκ εἶδα δ' εἰ καὶ φίλων, ἄλλως τε καὶ τοῦ λόγου γνώρισμα ὄντος τοῦ ζῆν, οὐδὲ τούτου εἶδώς μοι ἀπολαύειν, ἀνελὼν ὡ φίλων φίλτατε, ὁ πολλάκις καθομολογήσας τὴν φιλίαν καὶ ψεύσασθαι· ἐπέσταλκα γάρ σοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου πρῶτον, εἰσέπειτα δὲ ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ νῦν αὖθις ἐκ Κύπρου, οὐδὲν κομισάμενος παρὰ σοῦ βραχυσύλλαβον, ὁ μοι τῶν δεινῶν δεινότερον καὶ ἄλγος ἐπὶ τὰ ἄλγῃ μου, ἢ φυγὴ μόνῃ

πατρός, τῆς ἀδελφότητος ἔτι εἰς τοῦτο προτρεπούσης ἡμᾶς, ὡς ἐνὸς πατρός τέκνα, μάλιστα τηλικούτου, καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὑπὲρ ἐμὲ ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὄντος, εἷγε μὴ ἀντίτεχνοι τὸ δὴ λεγόμενον, ὁμότεχνοι δὲ μᾶλλον καὶ πρὸς ἐν σπεύδοντες. Παῦσαι λοιπὸν ἐγκαλῶν με ὡς ἐπιλήσμονα, ναὶ μὴν καὶ ἀχάριστον, καὶ μὴ ἀποστέρει με τῶν μελισταγῶν σου γραμμάτων, μνεῖαν κάμου ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ἱεραῖς ποιούμενος ἐντεύξειςιν. Ἐρρωσο

Ἐκ Λευκωσίας, ψμς'. Ὀκτωβρίου ικ'.

Τῆς ὑμετέρας πανοσιολογιότητος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς
Ἐφραίμ

» Τοὺς φίλους πάντας ἀσπάζομαι καὶ τοὺς παρὰ σοὶ μαθητευομένους μάλιστα, ἐπευχόμενος αὐτοῖς τῶν μαθημάτων ἐπίδοσιν πρὸς χρῆσιν τούτων ψυχωσπτήριον».

ιάσεται ὡς ἐμοὶ σωτήριος, εἰμὴ ἀπατῶμαι, καὶ τοῖς ἄλλοις οὐχ οὕτω δοκεῖ· ὁ δὲ τῶν ὄλων πρύτανις, οἰκονομήσειε πᾶσιν ἡμῖν τὰ συμφέροντα διὰ τῶν θεσπειθῶν σου εὐχῶν καὶ σωτηρίας.

Ἐκ Λευκωσίας ,αψμςψ' Ὀκτωβρίου ιη'.

*Τῆς ὑμετέρας ἐρασμίου πανοσιολογιότητος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς
Ἐφραίμ.*

» Τοὺς ἀπολαύοντας τῆς ἱεράς σου φωνῆς καὶ διδασκαλίας ἐξ ὅλης ἀσπάζομαι τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς φιλοῦντάς σε ἅπαντας, πῶς ἔχετε πρὸς ἀλλήλους μετὰ τοῦ κυρ δημητρίου μὴ κατοκνήσης μοι γράψαι».

Ἐπιγράφεται δὲ «Τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ κυρ Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ περιποθήτῳ σωτηριωδῶς,

*εἰς βῶλον
ἢ μακρυνίτζαν».*

Τὸ δ' ἐπὶ τὸν ἔτος 1747 ἐμποδίζεται πάλιν «... μέγαν πόθον ἔχων νὰ τὴν ἀπελαύσω (γράφει πάντοτε εἰς τρίτον πρόσωπον πρὸς τὸν Ζαχαρίαν) καὶ αὐτοπροσώπως, ὅμως τί νὰ κάμω ὅπου δὲν ἔχω συνδρομὸν τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν τὸ γε νῦν ἔχον· ὅθεν τὴν ἀνοιξίν, ἂν ᾔηναι θέλημα θεοῦ, θέλω κάμει τρόπον ὅπου νὰ ἔλθω καὶ νὰ ἀπολαύσω αὐτὴν τε καὶ τὸν ἀγαπητὸν μου καὶ εὐγενέστατον ἄρχοντα κυρ Νικόλαον¹.

Τῇ 30 Ἰανουαρίου 1748 σημειοῖ ἐν ὑστερογράφῳ «μετὰ τοῦ πρὸς ὑμᾶς γράμματος τοῦ προχθεςινου εἶχα καὶ ἐν πρὸς τὸν κυρ Ἀθανάσιον». Ἐν τούτοις αἱ καλοκαιριναὶ ἐκδρομαὶ ἐπαναλαμβάνονται· τῇ 23 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους γράφει «ἡμεῖς τῇ 18 τοῦ παρόντος κατευοδώθημεν ἐνταῦθα ἀπὸ Ἀγυιάς· ἐν ἑτέρᾳ δ' ἐπιστολῇ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς «ἔπεσε μία ἀσθένεια πυρετοῦ καὶ λοιμικῆς ἐδῶ, ὅπου δύο μέρη ἀνθρώπων ἡσθένησαν καὶ ἐν μόλις νὰ ὑγιαίνῃ, πρᾶγμα ὅπου δὲν τὸ ἐνθυμοῦνται διὰ πολλοὺς χρόνους οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ τὸ ἐλεός του. Ὁ Ἀθανάσιος ἀπῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του νὰ

¹ Μή τοι ὁ Νικόλαος οὗτος εἶναι ὁ Κασαβέτης ὁ πολλὰ ἔτη μετὰ ταῦτα διδάξας ἐν Ζαγορά, κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου;

δείξη μπόγι ως φαίνεται, ἐπειδὴ ἀφορμὴ δὲν ἦτο». Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπῆρχεν ἀφορμή, διότι ἐν μεταγενεστέρα ἐπιστολῇ σημειοῖ τὰ ἐξῆς «ὁ διδάσκαλος κύρ 'Αθανάσιος ἔγραψέ μοι ἀρτίως δηλοποιῶν ὅτι δὲν ἔρχεται τώρα ἐξ αἰτίας τοῦ γέροντος ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ ἀδύνατος ἀπὸ τὸ γῆρας καὶ προσεγγίζει τῇ λύσει τῆς συνθέσεως, τὴν δὲ ἀνοιξιν ἴσως καὶ ἔλθῃ».

Φαίνεται ὅτι ὁ 'Αθανάσιος εἶχεν ἀπὸ τινος χρόνου ἀποχωρήσει ἐκ Τυρνόβου καὶ ἐδίδασκεν ἐν ἐτέρᾳ τινὶ γειτνιαζούσῃ τῇ Μακρυνίτζα κωμοπόλει, διὰ τοῦτο καὶ ὁ 'Εφραίμ γράφων βραδύτερον τῷ Ζαχαρίᾳ καὶ διερευνῶν τὰ περὶ 'Αθανασίου ἐρωτᾷ πῶς τὰς διατριβάς ποιεῖται. Τῇ 27 'Ιουνίου 1747 ἔγραφεν ὁ Δημήτριος τῷ Ζαχαρίᾳ «παρακαλῶ νὰ στείλῃς τὸ παρὸν γράμμα μετὰ τοῦ μποχασίου τῷ κύρ 'Αθανασίῳ μὲ πρῶτον . . . τὸν καιρὸν ὅπου ἐκονεύσαμεν κάτω παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν ἀφήσαμεν τὰ ἄλλα, καθὼς ἤξεύρετε, διὰ νὰ τὰ στείλῃ, ἀπὸ τὰ ὅποια λείπει μία βελόνιζα ὅπου ἐτίθετο ἀποκάτω ἀπὸ τὴν σέλλαν». Τῇ δὲ 30 Σεπτεμβρίου ἐπιδόντας «τὸ ὠρολόγιον τοῦ ἄρχοντος τὸ ἔπεμψα προχθὲς μετὰ τοῦ κυρ Δημήτρου καὶ τοῦ κυρ 'Αρχαγγέλου ἐλλογιμῶν καὶ ἐν Χριστῷ περιπόθητον κύριον Νικόλαον εἰλικρινῶς ἄσπασαι ὡς παρ' ἐμοῦ, πλην ἐλυπήθην ὅπου δὲν ἐνέμεινε τῇ ὑποσχέσει, λέγοντας πῶς ἐὰν τύχῃ νὰ ἔλθῃ ἕως εἰς Λάρισσαν, πῶς νὰ ἤθελεν ἀναλάβῃ τὸν κόπον καὶ ἕως Τυρνόβου, διὰ νὰ τὸν ἀπολαίσωμεν¹ ὅμως ὡς φαίνεται ἴσως καὶ εἶχε κατεπεύγουσαν τινα χρεῖαν μὴ συγχωροῦσαν αὐτῇ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν»¹.

Τῇ 21 'Ιανουαρίου 1741 «Χθὲς τὸ ταχὺ εἶχον κινήσει πραγματευταὶ διὰ τὸ Βουκουρέστι, καὶ ἐλυπήθην ὅπου δὲν τοὺς ἐπρόφθασαν τὰ γράμματα, ὅμως πάλιν μὲ ὀλίγας ἡμέρας εὐρίσκομεν ἄλλους. . . τῷ κύρ 'Αθανασίῳ σημειώσατε ὅτι ἔλαβον τὰ πεμφθέντα, ἐπειδὴ χθὲς τοῦ ἔγραψα καὶ βαρύνομαι αὐθις νὰ γράψω». Τῇ 27 Μαΐου ἐν ὑστερογράφῳ «σημειώσόν μοι περὶ τοῦ κύρ 'Αθανασίου εἰ ἀπήλλακται ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν αἰμορροΐδων τελείως». Τῇ 12 Αὐγούστου «ἔλαβον τὰ παρ' αὐτοῖς ὁμοῦ καὶ τὰ κονδήλια καὶ εὐχαριστῶ . . . τὸν

¹ Διὰ τῆς περικοπῆς ταύτης οὐδεμία πλέον ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι ὁ Δημήτριος ἐσχολάρχει ἐν Τυρνάβῳ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν ἔχων καὶ δύο ἢ τρεῖς συνδιδασκάλους βοηθοὺς.

κύριον Κοσμάν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀσπάζομαι». Τῇ 19 Σεπτεμβρίου «τὸ μποχασὶ τὸ ραφὲν ἔγεινε μὲ τὰ ραπτικὰ καὶ λοιπὰ χάρτζια γρόσια ἔξ . . . πέμψον τὸ παρὸν καὶ τὰ μποχασία τῷ Χατζῇ κύρ Δημητρίῳ».

Τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος 1750 γράφει· «Διὰ τὸν κύρ Ἀθανάσιον δὲν ἐμάθαμεν τίποτε, ἀδελφεῖ ἕως τῶρα καὶ ὁ θεὸς νὰ μὴ μᾶς λυπήσῃ. Τὸν ἀγαπητὸν παπᾶ κύρ Σταμούλην ἀδελφικῶς ἀσπάσασθαι ὡς παρ' ἐμοῦ. Ὁ σὺν ἐμοὶ διδάσκαλος κύρ Ραφαήλ εἰλικρινῶς αὐτὴν κατασπάζεται». Ἐν ἐτέρᾳ ἀχρονολογήτῳ γράφει ὅτι ὁ ἅγιος Τρίκκης τὸν ζητεῖ διὰ τὸ εἰς Τρίκκαλα σχολεῖν, μὲ τὸ νὰ ἀνεχώρησεν ὁ διδάσκαλός τους· ὁ Δημήτριος ἡρνήθη, «τότε ἐκεῖνος ἐξανάγραψε παρακαλῶν ἐπιμόνως διὰ νὰ ἐπιμεληθῶ νὰ τοῦ στείλω ἄλλον διδάσκαλον καὶ ἀναφέρει εἰς τοῦτο καὶ περὶ ὑμῶν εἰ δυνατόν νὰ σᾶς παραινῇσω . . . ὁ μισθὸς εἶναι ἀρκετὸν γρόσια 180, ὁ ἀρχιερεὺς γνώμης ἀγαθῆς, οἱ ἄρχοντες ὁμοίως ευγενείας ἐχόμενοι· τὸ σχολεῖν στερεὸν καὶ ὄχι ἀκατάστατον· μαθηταὶ ὑπὲρ τοῦς δεκαπέντε . . . ἡ τράπεζα πάντοτε παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ, ἢ ἂν θέλῃ νὰ ἐσθίῃ μόνος, καὶ δύο μῆνας τὸ κυλοκαίρι ἔχει ἄδειαν νὰ ἀργῇ καὶ νὰ μετροκίζῃ». Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἔλαθεν ὁ Ζαχαρίας παρὰ τοῦ πιστοῦ φίλου Ἐφραίμ τὰς παρὰ πόδας δύο ἐπιστολάς.

«Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τὸν ὀφειλόμενον ἐγκάρδιον ἀσπασμόν.

»Καταλλήλως ἂν τις ἐλεγέ σοι, ἐπέρασσε, μεμνημένῳ τῆς ἀρχῇθεν φιλίας ποιότητι μᾶλλον κρινομένης, ἢ ποσότητι, τὸ τοῦ φιλοσόφου, ἀρχὴ δυνάμει μείζων ἢ μεγέθει. Εἰ δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τσαύτη τῆς φιλίας ἢ δυνάμεις, τίς ἂν γένοιτο τὴν ἀρχὴν ὑπερβᾶσα. Ἐὼ γὰρ τὸ μέγεθος, ἐπὶ κατὰ δύναμιν ἢ φιλία μάλιστα, ἅτε ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν ποιότητα κατὰ τὸν Σταγειρίτην καὶ τοὺς τῆς φιλοσοφίας ὄρους, οὐ τὴν ποσότητα. Οἶδα ἀγῶ τοῦτο ἀδελφεῖ, ὡς κατὰ Θεὸν οὐσης τῆς ἀγάπης, αἰὶ προχωρεῖ εἰς τὸ ἔμπροσθεν αὖξουσα· ὅθεν καὶ σφαδάζων τῷ πόθῳ καὶ ἀπὼν τῷ σώματι πνευματικῶς σύνειμι, εἴθε δέ ποτε καὶ σωματικῶς ὅπερ καὶ θέλων ἐκόντι ἀέκοντι θυμῷ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν οὐ δύναμαι, χάριν τοῦ μακαριωτάτου ἀγίου Κύπρου, καὶ ἵνα γνῶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ πατρὸς οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς διεξάγοντος· σὺ δὲ εἴθε ὑγιαίνεις ἐς αἰὶ μεμνημένος μου ἐν ταῖς θείαις σου προσευχαῖς, καὶ

φιλῶν τὸν φιλοῦντα σὲ τὸν φιλούμενον Ζαχαρίαν τὸ γλυκὺ ἐμοὶ καὶ
πρᾶγμα καὶ ὄνομα.

αψν^ω Μαρτίου ἐσχάτη.

Ὁ ἐν Χριστῷ
Ἑφραίμ.

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ Κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τὸν ἐν Χριστῷ
ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

» Ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ ἤδη ἀνεθείς ὑπηγόρευσα τὴν ἐπιστολὴν, αὐτὸς
δὲ εἶθε ὑγιαίνοις, καὶ ἐρρωμένος ταύτην κομίσαιο, ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ
περιπόθητε. Τὰ καθ' ἡμᾶς ὅτι ἐλεεινὰ ἀκούσῃ παρὰ τοῦ πανοσιωτά-
του ἀγίου Πρωτοσυγγέλου τῆς σεβαστῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου κὺρ Διο-
νυσίου ἐρχομένου εἰς Λάρισσαν χάριν τῆς παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐλεη-
μοσύνης κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν μοναστηριακὸν ἔθος, ᾧ τὴν δυνατὴν
δεῖξον συνδρομὴν καὶ βοήθειαν διὰ τῆς ἐχέφρονος συμβουλῆς συνιστῶν
αὐτὸν καὶ τοῦτο, καὶ διὰ τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἀγάπην, καὶ χάριν τῆς ἐν
τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ σωζομένης προνοίας θεῆς θεομητορικῆς σεπτῆς
εἰκόνας, τῆς μέγα ἐχρύσης τὸ αἰδέσιμον διὰ τὸν ἱστορικὸν ἀπὸ-
στολὸν Διονύσιον Περὶ τοῦ διδασκάλου κὺρ Ἀθανασίου, δηλώσας ἐνθα
τὰς διατριβὰς ποιεῖται· τῷ δὲ διδασκάλῳ κὺρ Δημητρίῳ ἔγραψα διὰ
τοῦ αὐτοῦ γραμματοκομιστοῦ. Ἡ κατέχουσα νόσος πλείονα γράφειν
οὐ συγχωρεῖ, σὺ δὲ ἐρρωμένος εἶθε καὶ εὐδαιμονῶν διαβιῶης εἰς
μυριοστήν ἡλίου περιόδον. (Ταῦτα διὰ τοῦ γραφέως, τὰ δ' ἐξ ἑξ ἰδία
χειρί).

Ἐκ Κύπρου αψν^ω Σεπτεμβρίου κδ^η.

Ὁ ἐν Χριστῷ σοι ἀγαπητὸς
Ἑφραίμ

Ἄς λάβῃ παρὰ τοῦ αὐτοῦ εἰς σημεῖον μνήμης μίαν ὁκτὶ λάδανον».

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ τῆς ἐν τῇ Μακρυνίτζᾳ σχολῆς
Κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι περιποθήτῳ.

εἰς Μακρυνίτζαν

Τῇ 28 Φεβρουαρίου 1751 γράφει πάλιν ὁ Δημήτριος τῷ Ζαχαρίᾳ
«... ἐλθὼν ἐξ ἱκανοῦ ἀπὸ Ἀγυῖας προσέμενον νὰ λάβω αἰτίαν παρ'
αὐτῆς διὰ νὰ τὴν γράψω καὶ ἐγώ, ἀλλ' ὥς ὁρῶ εἶναι καὶ ἄλλοι ἐμοῦ
ἀμελέστεροι, διὰ τοῦτο δὲν ἔλειψα νὰ τὴν ἀσπασθῶ ἐκ ψυχῆς καὶ νὰ

τῆς δώσω ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μὲ ἐνθυμηθῇ καὶ αὐτὴ διὰ σεβασμίου
 τῆς, καὶ νὰ τὴν παρακαλέσω νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται τόσον τώρα διὰ
 τὰ νέα ἀνάκτορα· γνωρίζω πῶς ἔχει δίκαιον νὰ ὑψηλοφρονῇ εὐρισκο-
 μένη καὶ εἰς τόπον ὑψηλὸν καὶ χώραν προκαθημένην τῶν λοιπῶν καὶ
 εἰς οἰκίαν λαμπράν¹, ὅμως ἡ φιλία ἃς μὴν πάρῃ τὰ δευτερεῖα τῶν
 συνδεδραμηκότων εὐτυχημάτων. Ταῦτα σοι ἀστειζόμενος ἀπὸ ψυχῆς
 ἥς οἶδας, μὴ ἀπαξιώσης δὲ προσειπεῖν ὀνομαστί οὕς οἶδας· ὁ διδάσκα-
 λος κύρ Ραφαὴλ ἀδελφικῶς τὴν ἀσπάζεται· τὸν μουσικώτατον τὸν
 ἅγιον διδάσκαλον κύρ Διονύσιον ἄσπασαι ὡς παρ' ἐμοῦ εἰλικρινῶς, ἂν
 ἐπανῆλθεν ἀπὸ Ἀγυῶς. Ἐρρωσό μοι εἰς μακραίωνας, θεοφιλῶς δια-
 νύων τὸ στάδιον τῆς ἀγ. τεσσαρακοστῆς.

αψνα^φ Φεβρ. κη .

Ὁλος σὸς ὁ εἰς τοὺς ὀρισμοὺς
Δημήτριος .».

Τῇ δὲ 24 Μαρτίου· «διὰ τὸν κοινὸν ἀδελφὸν κύρ Ἀθανάσιον, ὁποῦ
 ἐρωτᾷ θέλει εἶναι εἰς εἴδησιν τῆς ὅτι προχθὲς ἔλαβον γράμμα ἰδιό-
 χειρόν του, ἐν ᾧ σημειοῖ ὅτι τώρα τὴν ἄνοιξιν ἔρχεται σὺν θεῷ μέχρις
 Ἀγίου ὄρους καὶ ἐκεῖθεν ὅπου ἂν θεὸς εὐδόκησῃ, ἐμπροσθεὶς τὸ
 παρελθὸν φθινόπωρον διὰ τὴν συμβᾶσαν αὐτῷ ἀσθένειαν ἀπὸ τὰς
 αἰμυρροΐδας. Ὁ διδάσκαλος κύρ Ραφαὴλ ὀλοφύχως καὶ ἀδελφικῶς
 τὴν ἀσπάζεται· τὸν μουσικώτατον καὶ φίλτατόν μοι ἅγιον διδάσκα-
 λον κύρ Διονύσιον ἄσπασαι ὡς παρ' ἐμοῦ εἰλικρινῶς, ἐπειπὼν τὸ
 καλῶς ὥρισεν ἀπὸ τοῦ ντεβλέτι εἰς τὰ ἰδικὰ μας βουνά».

Τῇ 28 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους, παραπονεθέντος τοῦ Ζαχαρίου
 διὰ τὰ τῆς Σχολῆς ὡς ἀνιαιρά, ἀπαντᾷ ὁ Δημήτριος προτρέπων νὰ
 ἐπιμείνῃ καὶ νὰ μακροθυμήσῃ καὶ αὐθις, «ἀπανταχοῦ γὰρ ταῦτα . . .
 εἶδὲ καὶ ἔκαμεν ἀπόφασιν, παρακαλῶ καὶ νὰ τὴν ἀπολαύσω ἕως ἐδῶ,
 ἢ ἐὰν βαρύνεται, ἔρχομαι ἐγὼ ἕως αὐτοῦ». Εἰσηκούσθησαν φαίνεται
 αἱ παραινέσεις τοῦ Δημητρίου πρὸς καιρόν, διότι εἰς Μακρυνίτζαν
 ἀπευθύνεται καὶ ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ τῆς 23 Δεκεμβρίου 1752 ἐν ᾗ
 γράφει «περὶ τοῦ κοινῷ ἀδελφοῦ διδασκάλου κύρ Ἀθανασίου θέλει

¹ Ἡ προκαθημένη χώρα εἶναι προφανῶς ἡ Μακρυνίτζα, φαίνεται δὲ ὅτι
 ἡ κοινότης φιλοτιμουμένη καὶ αὐτὴ καὶ μὴ ὑστεροῦσα τῆς τοῦ Τυρνάβου
 ῥηχοδόμησεν ἢ ἀνεκαίνισε τὸ σχολεῖον καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου κατοικίαν.

εἶναι εἰς εἰδῆσίν της πῶς ἐπήγεῖν εἰς βασιλεύουσαν, προτραπείς εἰς τοῦτο ὑπό τε τῶν προεστώτων τῆς μονῆς, μεθ' ὧν ὁμοῦ συναπῆλθε, καὶ ὑπό τοῦ ἁγίου γέροντος καὶ θείου του, καθὼς μοι γράφει ἀτός του ὁ ἅγιος δεσπότης, διὰ χρείαν κατεπείγουσαν τῆς μονῆς καὶ εἴθε δι' εὐχῶν της ἱερῶν ἐπανέλθοι ὑγιῶς καὶ αἰσίως.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ζαχαρίας ἐγκατέλιπε τὸ ἐν Μακρυνίτζα σχολεῖον καὶ μετέβη εἰς τὸ ἐν ἀγίῳ Γεωργίῳ, ἐπὶ τοῦ Πηλίου καὶ τούτου κειμένου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἦτο εὐχαριστημένος. Ἐν τούτοις καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Δημήτριος βλέπων τοῦτο μὲν ἐλαττούμενον τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς, ἐποφθαλμιῶν δὲ ἴσως καὶ ἀνωτέραν θέσιν, μετέβη εἰς Ἄγιον ὄρος, ἐλκυσθεὶς πιθανὸν ἐκ τῆς φήμης τοῦ περικλεοῦς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀναλαβόντος τὴν σχολαρχίαν τῆς Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας. Ἐκεῖθεν ἔγραψε τῷ Ζαχαρίᾳ τῇ 22 Μαρτίῳ 1853 ὅτι «ὁ κύρ Ἀθανάσιος ἀκόμη δὲν ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος, μετ' ὅσον ὅπου τοῦ ἔγραψεν ὁ θεῖός του ἅγιος πρῶην Λήμνῳ δις καὶ τρίς διὰ τὸ ἐλθῆ ἀνυπερθέτως, μετ' ὅσον τὸν ζητῇ ἐπιμόνως καὶ αὐθις ὁ ἅγιος νυν Λαρίσσης ἢ εἰς Λάρισσαν ἢ εἰς Τυρνάβον, νὰ ἐπισταθῇ της σχολῆς, καὶ φαίνεται πῶς συγκατένευσε τώρα ὁ θεῖός του διὰ τὰ αὐτῶς μέρη, πρότερον μηδ' αὖ μὴς ἐπινεύων, ὡς ἔστι τεκμαίρεσθαι, ἐξ ὧν σήμερον ἔγραψε, πλὴν τὸ τέλος οὐκ οἶδαμεν».

Μετ' ὀλίγων δ' ἡμερῶν παρέλευσιν, ἔγραψε πάλιν αὐτῷ προτείνων θέσιν σχολάρχου ἐν Σίφνῳ.

«Ἀσπάζομαί σε ἐκ ψυχῆς καὶ αὐθις πολυέραστε ἀδελφέ.

Ἐγραψά σοι καὶ ἀρτίως καὶ πάλιν γράφω, ἀφορμῆς παρεμπεισοῦσης, πλὴν μετ' ὅσον νὰ μὴν ἔχω καιρὸν, συντόμως λίαν της περιγράφω τὴν ὑπόθεσιν· προχθὲς κατέλυσε παρ' ἐμοὶ διδάσκαλός τις γνώριμος, ὅστις συνεκρότησε σχολεῖον εἰς Σίφνον τὴν νῆσον, μίαν οὖσαν τῶν κυκλάδων· ἐκοινώσατό μοι τὰ κατ' αὐτόν· τὸ αἴτιον τῆς ἀποδημίας του θεοφιλέστατον, καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ φανερώσω, ἤθελε τὴν εὐφράνην κατὰ πολλὰ, πλὴν ἐλυπεῖτο πολλὰ πῶς ἔχει νὰ ἐρμῶσῃ τὸ σχολεῖον, ἂν δὲν ὑπάγῃ κανένας σπουδαῖος· ἐπαρακίνησεν ἐμένα καὶ βέβαια ἐπήγαίνα, ἂν δὲν εἶχα κωλύματα πάμπολλα, διατί ὁ τόπος εὐκραέστατος, χριστιανικός, ἐλεύθερος πάσης ἐνοχλήσεως, μαθηταὶ συνηθροισμένοι ἱκανοί, ἂν καλὰ καὶ ἀρχαίρι· τὸ σχολεῖον ἔξω ἀπὸ

τὴν χώραν ἕως ἐν στάδιον, μὲ κελλία ἱκανὰ καὶ ἐκκλησίαν. Ὁ τόπος ἄφοδος πάντι· προθυμία τῶν χριστιανῶν μεγάλη, δι' ἣν καὶ συνέστη, καὶ διὰ τὴν εἰπὼ ἐν βραχεῖ, τόπος ἀρμοδιότατος διὰ ἄνθρωπον ἡσυχαστικόν, καὶ βουλούμενον καρποφορεῖσαι ἐν Κυρίῳ. Εἰς τοῦτο λοιπὸν στοχασθεὶς μοῦ ἐφάνη εὐλογον τὴν γράψω, καὶ τὴν παρακινῶ πολλὰ διὰ τὴν δώσῃ τὴν γνώμην της διὰ τὰ ἐκεῖ, ἐπειδὴ αὐτοῦ κανένας καρπός, ἀδελφὲ δὲν γίνεται, ὡς οἶδας, ἀπὸ τὴν παραδόσιν τῶν μαθημάτων, καὶ μὲ ὀλίγον καιρὸν ἔχεις πάλιν καὶ αὐτοῦ τὴν ταραχθῆς, καὶ μὴ μοι προτείνης πῶς δὲν εἶσαι ἱκανός, ἐπειδὴ γνωρίζων καὶ ὑμᾶς καὶ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τὴν παρακινῶ καὶ ἐλπίζω πῶς θέλει εὐχαριστηθῇ πολλά. Κινήθητι καὶ παρέκει ὀλίγον, διὰ τὴν καρποφορήσης ἐν Χριστῷ, μάλιστα μὲ τὸ νὰ ἔχῃς καὶ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀξίαν οἱ ἄνθρωποι τῶν νήσων δὲν εἶναι στρυφνοὶ ὥσπερ τοὺς αὐτόθι, ἀλλ' ἡθῶν εὐγενῶν. Μισθὸν ὅσον εὐχαριστεῖται γράψαι μου, καὶ γίνεται· ἐγὼ νὰ σὰς ἐφοδιάσω μὲ τὰ δεόντα, καὶ ὁ ῥηθεὶς σπουδαῖος μὲ γράμματά του καὶ ἄλλα χρειώδη, ἐπειδὴ τοὺς ὑπεσχεθήναι νὰ τοὺς στείλῃ διδάσκαλον καὶ προσμένουν οἱ χριστιανοὶ προσθύνως. Γνωρίζεις πῶς γὰρ ἔχω εἰς τὸν τόπον ἀδελφοῦ, καὶ γνωρίζων τὸν τόπον ἀρμοδίον διὰ λόγου σου, γράφω καὶ πολλὰ σὲ παρακινῶ. Καὶ λοιπὸν νὰ ἔχω τὴν ταχίστην ἀποκρισιν, εἰ δυνατόν πρό τῆς Δευτέρας διὰ τοῦ Βώλου, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτοῦ δὲν τυχαίνουσιν καΐκια. Ἐρρωσὸ μοι καὶ τήρει ἀνέκπυστον τὸ πρᾶγμα».

αψνγφ Ἀπριλίου δ'

Οἶδας τὸν σὸν Δημήτριον».

Ἐπιγράφεται δὲ

«Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ αἰσίως
Εἰς Ἅγιον Γεώργιον».

Ἄλλ' ἡ πρόσκλησις δὲν ἐγένετο δεκτὴ, ἐγκτελίπεν ὁμῶς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τάχιστα ὁ Ζαχαρίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Κισσῷ, ἐκεῖ δὲ ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Δημητρίου ἀναγγέλλουσαν ὅτι ὁ διδάσκαλος κύρ Ἀθανάσιος «ἐμποδίσθη νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἀκουσθέντων ληστῶν καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐλεύσεται. Ἐγραψαν καὶ οἱ Ζαγοριανοὶ καὶ τὸν προσκαλοῦν διὰ τὴν εἰσθῆναι». Ἦλθε τέλος ὁ μετὰ τσσαύτης ἀνυπομονησίας ἀναμενόμενος καὶ τὴν ἄφιξίν του ἐγνωστοποίησεν ὁ ἐξ Ἁγίου Ὅρους ἐπανελθὼν Δημήτριος τῇ 16 Ἰουλίου

1753 διὰ τῶν ἐξῆς « . . . κατευοδωθείς χάριτι θείᾳ ἐνταῦθα δὲν ἔλειψα νὰ τὴν ἀσπασθῶ ἐκ καρδίας καὶ νὰ τῆς φανερώσω ὅτι ἦλθε καὶ ὁ κοινὸς ἀδελφὸς κυρ Ἀθανάσιος, ὅστις παρ' ὀλίγον καταποντισθεὶς κατὰ θάλασσαν, αὐθις ἀνέσώθη παρ' ἐλπίδα, καὶ ἃς εἶναι εὐχαριστία εἰς τὸν Θεὸν ὅπου μᾶς ἐλευθέρωσεν ἀπὸ διηνεκῆ δάκρυα· ὅθεν ἦδη μήτε Λάρισσαν, μήτε Τύρναβον θέλει, ἀλλ' ἀπελεύσεται ἢ εἰς τὸ Ὅρος ἢ εἰς τὴν πατρίδα νὰ ἰσυχάσῃ τοῦ λοιποῦ. Ἐγὼ μὲ πεντέξῃ ἡμέρας ἀποδημῶ ἐντεῦθεν καὶ ὅπου κατασταθῶ θέλω σᾶς γράψει».

Ἄλλ' ἐν τῇ δέσμῃ τῶν ἐπιστολῶν οὐδεμία ἄλλη μεπαγενεστέρα ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου διεσώθη· ὅθεν ἄγνωστον μένει ποῦ κατεστάθη. Ἰσως ἐν Ζαγορᾷ ἐὰν ἀληθεύῃ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ ἐν Ζαγορᾷ βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁ ἐκ Δημητριάδος Δημήτριος» εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ ὁ ἡμέτερος Δημήτριος ὁ φίλος τοῦ Ζαχαρίου, πάντως ὅμως οὐχὶ ἐν Ἀθήναις, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Δημήτριος οὗτος ἦτο ὁ Βόδας, διότι περὶ ἐκείνου ἀσφαλῶς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ χρονογράφος Ἰω. Μπενιζέλος ὅτι ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας τῷ 1777 ὁ ἱεροκέρυξ Δωρόθεος ὁ Βουλισμᾶς.

Ὁ δὲ Ζαχαρίας τὰ βελτίω ἐπιζητῶν, ἀπῆκε πάλιν τὴν κομποτελίαν τοῦ Κισσοῦ καὶ μετέβη εἰς ἕτερον μικρὸν χωρίον ὑπὸ ἐκατὸ περίπου οἰκογενειῶν κατοικοῦμενον καὶ ἐν χιλιομέτρον σχεδὸν ἀπέχον, τὸ Ἀνήλιον¹. Ἐκεῖ ἔλαβε τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ πατρὸς Σταμούλη Νικολοῦ, πρὸς ὃν πρὸ πέντε ἐτῶν διεβίβασε τοὺς ἀσπασμούς του ὁ διδάσκαλος Δημήτριος διὰ τοῦ ἐν Μακρυνίτζα Ζαχαρίου.

«Τὴν ἐλλόγιμον αὐτῆς κορυφὴν γονυκλιτῶς προσκυνῶ, τὴν δεξιάν της ἀσπαζόμενος.

» Δεόμενος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, ὅπως διαφυλάττῃ αὐτὴν εὐθυστα καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀβουλήτου, μεθ' ὅσον ἐφίεται παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν, εἰς ἐτῶν εἰρηνικῶν μακροβιότητα, οὗ τῇ ἀγαθότητι καὶ δι' ἀγίων της εὐχῶν καὶ γὰρ ὑγιαίνω μέχρι τοῦδε· μετὰ τὴν προσκύνη-

¹ Ὁ Ἅγιος Γεώργιος χωρίον κατοικοῦμενον νῦν ὑπὸ 450 οἰκογενειῶν κεῖται ὡς καὶ ὁ Κισσὸς καὶ τὸ Ἀνήλιον ἐπὶ τοῦ Πηλίου, πλην ὅτι ταῦτα μὲν πρὸς τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευράν, ὁ δὲ Κισσὸς πρὸς ἀνατολὰς (βλ. Θεσσαλίαν ὑπὸ Ν. Γεωργιάδου σελ. 117 καὶ 130). Κατὰ χρόνους παλαιότερους ὁ Κισσὸς περιεῖχεν 250 οἰκίαις, τὸ Ἀνήλιον 130, ἡ Ζαγορὰ 500 καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος 350.

σίν της τήν παρακαλῶ νά ἐγχειρίσῃ τῷ παρόντι χαρτοκομιστῇ, τὰ ὅσα βιβλία μας ἔχει ἡ λογιότης της, ὅτι μᾶς κάμνουν χρεῖαν· ὅτι ζητοῦν καί οἱ Ζαγοριανοί τοὺς κανόνας τῶν ἀποστόλων νά τοὺς ἀντιγράψουν, ὅτι ἔτζι ὑπεσχέθημεν ὅταν τοὺς ἐπήραμεν νά τοὺς ἀντιγράψουν, καί παρακαλῶ νά μὲ τὰ στείλῃ ὅλα τὰ βιβλία, ἐπειδὴ καί κατὰ τὸ παρὸν εὐρίσκομαι εἰς Ζαγοράν, καί νά τὰ πάρω νά τὰ εὐγάλω ἔξω· ἔτζι καί πάλιν ξαναπαρακαλῶ νά μὴν ἀποτύχω τῆς αἰτήσεως· ὁ πατήρ μου ὁλοψύχως τὴν προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν της δεξιὰν ἀσπαζόμενος. Ἄς ἤθελε μὲ ἀξιώσῃ σεβάσμιόν της, δηλωτικὸν τῆς πολυεράστου μοι ὑγείας της. Ταῦτα μὲν προσκυνητικῶς, αἱ δὲ ἅγαι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἴησάν μοι ἄρρωγοὶ φῶς καὶ ὁδηγία τῶν πρακτέων.

1755 Σεπτεμβρίου 2.

Τῆς ἐλλογιμότητός της ὅλος καὶ προσκυνητὸς
Σταμούλης Νικολοῦ

Ἐπιγράφεται δὲ

»Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ καὶ σεβασμιωτάτῳ μοι διδασκάλῳ κυρίῳ κυρίῳ παπᾷ κύρ Ζαχαρίᾳ προσκυνητικῶς εἰς Ἀγγέλιον».

Ἄν μὴ ὑποθέτῃ παροδικὴ καὶ χάριν ἀναφυγῆς ἡ εἰς Ἀγγέλιον μετὰ βασίς τοῦ Ζαχαρίου, πρέπει νά πιστεύσωμεν τότε ὅτι ὑπὸ δοκιμασίαν μετέβαινεν ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἄλλο χωρίον τοῦ Πηλίου ὁ Ζαχαρίας ἐωσοῦ εὔρε τὸ αὐτῷ ἀρμόζον. Τοιοῦτον δ' ἐξελέξατο τέλος τὸ Κισσὸν χωρίον ἐκ τῶν πολυκνηρωποτέρων καὶ ὑπὸ πλατάνων καὶ ποικίλων καρπίμων δένδρων σκιαζόμενον. Ἐκεῖ διέτριψεν ἱκανὰ ἔτη· πόσα ἀκριβῶς ἄγνωστον, πλὴν ὅτι ἐν Κισσῷ ἐπεγράφη καὶ ἡ παρὰ πόδας τελευταία ἐν τῷ κώδικι ἐπιστολὴ τοῦ διδασκάλου ἐν Κύπρῳ καὶ ἱεροκλήρυκος Ἐφραίμ τοῦ ἐπιστηθίου καὶ πιστοῦ αὐτοῦ φίλου.

»Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

Οὐδὲν περὶ τῆς σῆς ἔμαθον λογίας ψυχῆς πρὸ πολλοῦ, τὰ νῦν ὁμῶς ἐκ τοῦ πανοσιωτάτου κύρ Σεραφεῖμ Ἀγιορείτου ἐνωτισθεὶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς ἥσθην ὅλην ψυχῇ, καὶ τὸν τῆς ὑγείας παραιτιον Θεὸν ὑπερεδόξασα, ᾧ εὐχου καὶ περὶ ἡμῶν, ὅτι ἀσθενῶς ἔχοντες ἐν Σμύρνῃ, ἐγχαράττομεν τὸ παρὸν, ὡς γνώρισμα τοῦ ζῆν, καὶ τεκμήριον τῆς ἀλήστου ἀγάπης· εἰ γὰρ πολλὰ τὰ μεταξὺ, οὐρεὰ τε σκιόεντα, θάλασσά τε ἠχήεσσα, καὶ καθ' Ὅμηρον εἰπεῖν, ἀλλ' οὖν ὁ ἔρω

πηδῶν τὰ ὄρη καὶ ὕδατα, διαλλόμενος τοὺς βουνοὺς κατὰ τὸν σφόν,
ἐντυγχάνει τῷ ποθουμένῳ. Εἰδὼς γοῦν ὅτι ὅπου περ ἂν ὤμεν, ἐγκε-
κολαμμένον σε περιφέρωμεν τῷ συνειδότη, γράφε τὰ τῆς ὑγείας τῆς
σῆς, ἐξ ἧς οὐ μετρίαν ἐν συμφορᾷ λαμβάνομεν παράκλησιν. Ταῦτα
ἐν βίᾳ καὶ ἑρῶσσο ὑπερευχόμενός μου ,αψῶ' Ἰανουαρίου ιγ'.

Ὁ σὸς ἐν Χριστῷ

Ἐφραίμ ὁ ἁμαρτωλός ».

Ἀπὸ Κισσοῦ ὁ Ζαχαρίας μετέβη μετὰ τοῦ Ἀνθίμου παπᾶ Παν-
ταζῆ εἰς τὸ νεωστὶ ὑπὸ τούτου ἰδρυθὲν ἐν Μηλείαις σχολεῖον. Ἐκεῖ δὲ
ἐγκαταβιώσας μέχρι ἐσχάτου γήρατος, ἀπῆλθεν εἰς τὰς αἰωνίους
μονὰς καὶ ἐτάφη ἐν τῷ θαπτηρίῳ τῆς Σχολῆς ¹.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

¹ Ἐν τινι Εὐαγγελίῳ τῆς ἐν Μηλείαις ἐκκλησίας ἀνέγνωσεν ὁ Ν. Ι. Μάγνης (Περιήγησις ἢ τοπογραφία τῆς Θεσσαλίας καὶ Θετταλικῆς Μαγνησίας σελ. 65) τὴν δε τὴν σημείωσιν «ΑΨΠΗ' Σεπτεμβρίου 15 Τὸ παρὸν ἄγιον Εὐαγγέλιον ὑπάρχει τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. ὁσιομάρτυρος Νικολάου τοῦ Νέου, ἡ ὁποία αὕτη ἐκκλησία ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸ ,αψοα' ἔτος, ὁμοίως καὶ τὰ κελεῖα δι' ἐξόδων τῶν δύο ἱερομονάχων καὶ ἀδελφῶν Ζαχαρίου καὶ Ἀνθίμου, υἱῶν τοῦ παπᾶ Πανταζῆ, ἀπὸ ταύτης τῆς χώρας Μηλιαῖς ὄντων, καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ γέροντος αὐτῶν Ζαχαρίου τοῦ ἀπὸ Γώλου (Βώλου) ὄντος».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000041513

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ